

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

ШАЙТУРО ОЛЬГА ПАВЛІВНА

УДК 343.85

**КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Харківському національному університеті внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
Литвинов Олексій Миколайович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, завідувач кафедри
кримінального права і кримінології
факультету № 1.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Денисова Тетяна Андріївна,
Класичний приватний університет,
професор кафедри кримінального права
Інституту права імені Володимира
Сташиса;

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
Копотун Ігор Миколайович,
Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана
Дем'янчука, професор кафедри
кримінального права та правосуддя;

доктор юридичних наук, доцент
Павликівський Віталій Іванович,
Харківський економіко-правовий
університет, проректор з навчальної
роботи.

Захист відбудеться 26 жовтня 2019 року о 9.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.03 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, просп. Льва Ландау, 27).

Автореферат розісланий 23 вересня 2019 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Д. Ю. Кондратов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. На сучасному етапі державотворення в Україні протидія злочинності як пріоритетний напрям державної внутрішньої політики не обмежується функціональними межами системи кримінальної юстиції. Конституційне закріплення завдання охорони правопорядку й забезпечення інтересів і прав громадян як однієї з інституційних цілей усієї системи державних органів, громадських організацій і посадових осіб дозволяє говорити про новий етап демократичного розвитку підсистеми кримінологічного впливу на злочинність.

Аспекти запобіжної діяльності під час здійснення економічних, ідеологічних, культурно-виховних та організаційних заходів у межах єдиної стратегії економічного та соціального розвитку країни дозволяють оптимально використовувати потенціал держави з метою протидії злочинності. Зростання ролі органів місцевого самоврядування в управлінських процесах цієї протидії зумовлюється особливими можливостями ресурсного забезпечення реалізації інституційних цілей загального та спеціального запобігання злочинності, які є у розпорядженні органів місцевого самоврядування. Ресурсне забезпечення реалізації інституційних цілей є специфічним для кожної ланки соціально-правового механізму впливу на злочинність. На відміну від спеціалізованих правоохоронних органів, що не мають власних інституційних засобів для здійснення поступового розвитку економічних, політичних, духовних і соціальних процесів, органи місцевого самоврядування втілюють у життя не лише волю конкретної територіальної громади, а й держави в цілому, що забезпечує планомірне синхронізоване скеровування соціальних процесів на всій території країни.

Аналіз статусу органів місцевого самоврядування свідчить про їх значну правову, організаційну та матеріально-фінансову роль у забезпеченні функціонування механізмів протидії злочинності, що створює сприятливі можливості для більш ефективного використання в першу чергу загальносоціальних заходів у кримінологічних цілях, адже нейтралізації та усунення основних криміногенних явищ можна досягти головним чином у результаті здійснення комплексу економічних, ідеологічних та організаційних заходів.

Теоретичним дослідженням різних аспектів протидії злочинності приділялася й приділяється чимала увага у працях таких науковців, як Г. А. Аванесов, Ю. М. Антонян, А. М. Бабенко, І. О. Бандурка, О. М. Бандурка, П. С. Берзін, А. Б. Блага, Ю. В. Баулін, В. С. Батиргарєєва, В. М. Бесчастний, Є. М. Блажівський, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, Р. С. Веприцький, М. Г. Вербенський, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Грищук, Л. М. Давиденко, Ю. Б. Данильченко, С. Ф. Денисов, Т. А. Денисова, А. О. Джужа, О. М. Джужа, В. М. Дрьомін, В. П. Ємельянов, О. О. Житний, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, О. С. Ішук, О. Г. Кальман, І. І. Карпець, М. В. Карчевський, Т. В. Корнякова, О. Г. Колб, О. М. Костенко, І. М. Копотун, В. М. Кудрявцев, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, В. В. Лунєєв, К. Б. Марисюк,

О. А. Мартиненко, В. О. Меркулова, В. А. Мисливий, С. А. Мозоль, А. А. Музика, Ю. В. Нікітін, Ю. В. Орлов, Н. А. Орловська, В. І. Павликівський, М. І. Панов, В. М. Попович, Є. Д. Скулиш, В. В. Сокурено, О. С. Сотула, О. О. Степанченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. А. Тимошенко, В. П. Тихий, В. М. Трубников, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, В. Б. Харченко, О. М. Храмцов, П. В. Хряпінський, В. В. Черней, Д. А. Шестаков, В. В. Шаблистий, В. І. Шакур, О. С. Шеремет, О. Ю. Шостко, О. О. Юхно, І. С. Яковець, Н. М. Ярмиш, А. М. Яценко та ін. Визнаючи суттєвий внесок згаданих науковців у розробку заявленої проблематики, слід все ж вказати на відсутність комплексних монографічних робіт, присвячених дослідженню механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Відкритість проблемних зон наукового пошуку в зазначених межах зумовлюється також і значною практичною затребуваністю розробки практично спрямованих наукових рекомендацій з удосконалення цього вектору діяльності названих суб'єктів.

Вищезазначений комплекс обставин і зумовив вибір теми дослідження та його провідні напрями.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження узгоджується з положеннями: р. 3 Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої Указом Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016; р. 4 Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015; п. 5.16 додатку 5 до Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затвердженого Наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275; р. 12 Координаційного плану наукових досліджень з проблем кримінології на 2018 р., затвердженого на засіданні Координаційного бюро з проблем кримінології НАПрН України 02.03.2018 р.; п. 5.1 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016–2019 років, схвалених рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.04.2015 р.

Обрана тема також відповідає тематиці наукових досліджень кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ на 2014–2018 роки «Протидія злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами» (номер державної реєстрації 0113U008195).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 26 січня 2016 року (протокол № 1).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування цілісної концепції кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності як системи знань про її сутність і види, а також форми і засоби, основні напрями удосконалення у теоретичній площині й кримінально-превентивній практиці.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*:

- охарактеризувати сучасний стан протидії злочинності на рівні регіонів;
- проаналізувати систему і правовий статус органів місцевого

самоврядування;

- охарактеризувати стан правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності;
- проаналізувати зарубіжний досвід діяльності муніципальних органів у сфері протидії злочинності;
- визначити завдання та напрями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень;
- розглянути форми й методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності;
- окреслити систему заходів, що здійснюються органами місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності;
- охарактеризувати програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування;
- проаналізувати взаємодію органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами протидії злочинності;
- розглянути правовиховну діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності;
- дослідити загальносоціальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування;
- дослідити спеціально-кримінологічний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування;
- дослідити індивідуальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері протидії злочинності.

Предметом дослідження є кримінологічні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання, що дає змогу розглядати кримінологічні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності у їх розвитку, взаємозв'язку та взаємовпливові.

На даному методологічному фундаменті у дисертації застосовуються окремі наукові методи пізнання. Із використанням системно-структурного методу надано характеристику протидії злочинності на рівні регіонів (підрозділ 1.1). За допомогою логіко-семантичного методу розглянуто сутність і місце діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності (підрозділ 1.2). Системно-функціональний метод застосовано для вивчення проблем функціонування механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності (підрозділи 2.1–2.3). Логіко-нормативний метод використано для аналізу відповідних норм законів, що регламентують функції, завдання і повноваження органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3). Статистичні методи дослідження використано для аналізу кількісно-якісних показників, що характеризують діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності (підрозділи 3.1–3.3, 4.1–4.3). Соціологічні методи

дослідження (анкетування, опитування) використано для вивчення думки фахівців відносно розглянутих проблемних питань (розділи 1, 4). Структурно-логічний метод застосовано для формулювання основних завдань і висновків роботи (вступ, висновки до розділів, висновки).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі філософії, соціології, політології, загальної теорії держави і права, юридичної психології, кримінології та кримінального права, адміністративного права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах, які визначають правові засади організації та здійснення кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в Україні. Дисертант звертався також до законодавства деяких зарубіжних держав, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: 1112 програмних рішень центральних та місцевих органів влади, а також органів місцевого самоврядування усіх областей України з питань протидії злочинності та окремим її видам; узагальнення результатів прокурорської, слідчої та судової діяльності за 2010–2018 роки; результати контент-аналізу публікацій та on-line опитування користувачів в соціальних мережах «Facebook» та «Instagram»; політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної судової адміністрації, інших правоохоронних органів, міністерств та відомств за 2010–2018 роки, а також результати узагальнення проведених анкетувань та опитувань працівників органів влади та місцевого самоврядування Дніпропетровської, Запорізької, Полтавської, Сумської, Харківської та Херсонської областей.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що дисертація є однією з перших в Україні монографічних робіт, в якій комплексно, із застосуванням сучасної методології юридичних досліджень розглянуто кримінологічні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. У результаті проведеного дослідження сформовано цілісну наукову концепцію кримінологічного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в сучасних умовах, низку нових наукових положень та висновків, які запропоновані особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– обґрунтовано теоретичну можливість та практичну затребуваність дослідження механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, основу якого складають мета, завдання та напрями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень, форми, методи й заходи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії

злочинності;

- на підставі систематизації завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень, тобто дій щодо реалізації системи узгоджених скоординованих різнопланових заходів попереджувального, запобіжного, локалізуючого та профілактичного характеру, що реалізуються з метою мінімізації рівня злочинності на території міст обласного та районного значення, селищ міського типу, сіл і селищ, визначено основні їх напрями, серед яких – адміністративний, нормативний, правоохоронний, запобіжний, інформаційно-аналітичний, взаємодії та виховний;

- запропонована варіативна класифікаційна характеристика системи форм кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності внаслідок спільного розгляду критеріїв поділу форм діяльності останніх як суб'єктів владних повноважень і зовнішнього вираження їх діяльності щодо раціонального й ефективного впливу на фактори злочинності на місцевому рівні;

- представлено систему аргументів на користь розуміння місця і ролі програмування серед чинників удосконалення функціонування механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Основними елементами програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування визнано правову базу програмування, цілі, принципи та етапи цієї діяльності, структуру програми протидії злочинності й оцінювання її ефективності;

- визначено, що правовий зміст кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на загальносоціальному та спеціальному рівнях складають комплексні та цільові програми різної спрямованості, характеру, поширеності, рівнів та строку дії. Вони передбачають специфічну мету, обґрунтування, джерела фінансування, очікувані результати, а також механізми координації та контролю реалізації намічених заходів;

удосконалено:

- наукове розуміння підсистеми правового регулювання протидії злочинності в кримінологічній діяльності органів місцевого самоврядування. Її основу складають: з одного боку – національна стратегія забезпечення кримінологічної безпеки людини та суспільства, яка формується на рівні держави й центральних її органів, а з іншого – нормотворча діяльність самих органів місцевого самоврядування, яка передбачає розробку й затвердження регіональних програм протидії злочинності;

- феноменологічний науковий підхід до розуміння заходів протидії злочинності як сукупності прийомів і способів реалізації систем виховного, економічного, організаційного, примусового та іншого впливу на фактори злочинності, спрямованих на виконання завдань забезпечення кримінологічної безпеки, з одночасною їх специфікацією до діяльності органів місцевого самоврядування на рівні відповідних адміністративно-територіальних утворень;

- наукове розуміння системи індикаторів ефективності реалізації програми протидії злочинності на місцевому рівні, якими є: 1) збільшення довіри населення до правоохоронних органів та підтримки політики органів місцевого

самоврядування; 2) рівень залучення населення та громадських організацій у проекти, пов'язані з охороною кордонів і публічного порядку; 3) покращення стану взаємодії між різними суб'єктами протидії злочинності;

– науковий підхід до визначення правовиховної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, що охоплює сукупність внутрішньоузгоджених систематичних і безперервних заходів інформаційно-просвітницької та морально-перетворювальної спрямованості щодо населення певного регіону, метою яких є досягнення цілей протидії злочинності. Розроблено їх класифікацію за такими критеріями: за об'єктами правовиховного впливу, за змістом, за способом реалізації та за формами реалізації;

– наукове знання про систему заходів кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, яку залежно від сфери застосування й основного змісту становить комплекс дій загальносоціального, спеціально-кримінологічного й індивідуального характеру. Кожен рівень має власну структуру, яку утворюють суб'єкти здійснення кримінологічної діяльності, об'єкти, стосовно яких буде реалізовуватись ця діяльність, і сукупність заходів такої діяльності. Вказані компоненти піддані систематизації та науковому опису;

дістало подальший розвиток:

– наукова аргументація на користь регіонального підходу до організації та здійснення протидії злочинності, що враховує економічні, соціальні, культурні, демографічні, психологічні, географічні та організаційно-правові властивості окремих територій, є частиною систем державного та міжнародного рівнів протидії злочинності і запорукою специфікації відповідних систем заходів кримінологічного впливу;

– наукове обґрунтування місця і ролі органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, в основу якого покладено ідею органічного синтезу вирішення соціальних, культурних, побутових та правоохоронних питань в межах певних адміністративно-територіальних утворень з урахуванням їх особливостей та наявності на місцевому рівні відповідних ресурсів зі створенням кримінологічно безпечних умов життєдіяльності населення, а також подоланням негативних, антисупільних і злочинних проявів;

– науковий аналіз найбільш дієвих форм участі муніципальних органів у протидії злочинності в різних типах моделей здійснення публічної влади на місцях: англосаксонській, континентальній, змішаній (іберійській) та радянській. Розглянуто можливості впровадження в Україні певних практик залучення цивільного населення та різних форм його самоорганізації до протидії злочинності, що застосовуються в окремих країнах світу й мають позитивні результати об'єктивного контролю та громадської оцінювання;

– науковий підхід до аналізу практики взаємодії органів місцевого самоврядування з органами та підрозділами Національної поліції України, Національної гвардії України, прокуратурою України, Національним антикорупційним бюро України, підрозділами Служби безпеки України, Державною кримінально-виконавчою службою України, органами пробації, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного

кордону, в тому числі в умовах проведення Операції об'єднаних сил та воєнного стану;

– наукове визначення етапів програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування, що включає: 1) аналіз органом місцевого самоврядування кримінологічної ситуації в певному регіоні (місцевості), ідентифікацію проблем та ініціювання розробки програми протидії злочинності; 2) розробку програми протидії злочинності; 3) узгодження й ухвалення програми протидії злочинності; 4) управління реалізацією програми протидії злочинності; 5) контроль та оцінювання результатів програмування.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що:

– у науково-дослідній сфері ці результати, які в сукупності становлять цілісну концепцію кримінологічного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в сучасних умовах, можуть бути основою для подальшої розробки відповідних проблем (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Кримінологічної асоціації України від 15 квітня 2019 року);

– у галузі правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки й уточнення низки законодавчих та підзаконних актів у сфері організації та здійснення кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в Україні;

– у правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність процесів і процедур організації та здійснення кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в Україні;

– в освітньому процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників та навчальних посібників із дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика злочинів» тощо. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором та за його участю (Акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 18 квітня 2019 року).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки були оприлюднені дисертантом на наступних всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 14–15 липня 2017 р.), «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн» (м. Запоріжжя, 22–23 вересня 2017 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (м. Одеса, 19–20 січня 2018 р.), «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.), «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 15–16 червня 2018 р.), «Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України» (м. Київ, 7–8 вересня 2018 р.), «Актуальні

проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення» (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.), «Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України» (м. Дніпро, 30 листопада 2018 р.), «Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку» (м. Харків, 18 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені в одній одноособовій монографії, 16 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 4 статтях, опублікованих у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 9 працях апробаційного характеру, що відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, які об'єднують 13 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 428 сторінок, з яких основний текст дисертації займає 345 сторінок, список використаних джерел розташований на 52 сторінках (448 найменувань), додатки – на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, висвітлюється ступінь її наукової розробленості, формулюються об'єкт, предмет, мета та задачі дослідження, визначаються його теоретико-методологічні основи й емпірична база, обґрунтовується наукова новизна одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, форми апробації та структура дисертаційної роботи.

Розділ 1 «Характеристика протидії злочинності та роль у ній органів місцевого самоврядування» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Загальна характеристика протидії злочинності на рівні регіонів»* зазначається, що протидія злочинності на рівні регіонів має системний характер і обумовлюється метою, завданнями, рівнями, об'єктами, суб'єктами та прогностичними можливостями з урахуванням специфіки конкретного регіону. Вибір комплексу заходів із протидії злочинності обумовлюється сукупністю не лише кількісних і якісних показників злочинності регіону (стан, структура, коефіцієнти, географія тощо), а й притаманними йому властивостями економічного, соціального, культурного, демографічного, психологічного, географічного та організаційно-правового характеру. Маючи ці специфічні властивості, протидія злочинності на рівні регіонів є складовою частиною системи державного та міжнародного (глобального) рівнів протистояння злочинності. Така система являє собою певну ієрархію, в якій на кожному наступному рівні (зверху вниз) деталізуються й конкретизуються (індивідуалізуються) заходи та суб'єкти протидії злочинності з урахуванням особливостей як злочинності, так і загального стану соціуму та принципів державотворення.

Протидія злочинності на рівні регіонів є провідною стосовно складових кожного окремого регіону (районів, міст, сіл, селищ, районів у містах), яка, у

свою чергу, також формується під впливом місцевих факторів. Безпосереднє дослідження цих факторів дозволяє органам державного управління й органам місцевого самоврядування розробляти та реалізовувати заходи протидії злочинності, що відповідають сучасним вимогам у часі та просторі. Дослідження причин та умов злочинності на найменшому локальному рівні дозволяє розробляти максимально ефективні комплекси заходів, що зменшують або викорінюють окремі злочини й тим самим впливають на динаміку злочинності та стримують її на прийнятному рівні. Така розгалужена система протидії злочинності покриває своїм впливом усю територію держави й має пропорційний зв'язок, коли вплив на злочинність на локальному рівні безпосередньо обумовлює стан злочинності на найвищому рівні.

У підрозділі 1.2 *«Система та правовий статус органів місцевого самоврядування»* зазначається, що місцеве самоврядування – це специфічна форма публічної влади, що самостійно реалізується суб'єктами місцевого самоврядування шляхом вирішення в межах законодавства питань місцевого значення, яка не є складовою частиною державного механізму.

За чинним законодавством України систему місцевого самоврядування складають: територіальна громада; сільська, селищна та міська рада; сільський, селищний чи міський голова; виконавчі органи сільської, селищної та міської ради; староста; районні й обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст; органи самоорганізації населення.

Первинним елементом місцевого самоврядування законом визнано територіальну громаду, яку складають громадяни України, іноземні громадяни й особи без громадянства, об'єднані фактом постійного проживання на території населеного пункту (села, селища або міста) та спільними інтересами. Саме цій спільноті законом надано право і реальну здатність впливати на вирішення питань місцевого значення, серед яких безпека життя та захист основних прав і свобод є одним із пріоритетів.

Для забезпечення якісного життя громади й задоволення інтересів її жителів законом визначено організаційні та правові засади діяльності відповідних самоврядних органів і їхніх посадових осіб, на які покладається вирішення соціальних, культурних, побутових та правоохоронних питань. Саме тут тісно переплітаються протидія злочинності на рівні регіонів і діяльність органів місцевого самоврядування. Останні покликані будувати життєдіяльність громади з урахуванням особливостей того чи іншого регіону та наявності на місцевому рівні відповідних ресурсів. Невідповідність діяльності органів самоврядування потребам територіальної громади викликає дисбаланс, головним чином соціально-економічного характеру, що провокує частину населення задовольняти життєво важливі інтереси у незаконний, злочинний спосіб. Отже, діяльність органів місцевого самоврядування спрямовано не лише на забезпечення інтересів громади у соціальній, економічній, правовій, культурній і побутовій сферах, а й на створення умов безпечного життя населення, а також подолання негативних, антисуспільних і злочинних проявів.

У підрозділі 1.3 *«Правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності»* встановлено, що забезпечення

сфери безпеки й, відповідно, протидії злочинності на рівні регіону, здійснюється багаторівневою системою. Основними елементами цієї системи, з одного боку, є національна стратегія забезпечення кримінологічної безпеки людини та суспільства, яка формується на рівні держави й центральних її органів, а з іншого – діяльність органів місцевого самоврядування у відповідній сфері.

Важливість місцевого самоврядування для забезпечення якісного рівня життєдіяльності територіальної громади визнається не лише на національному рівні (Конституція України та відповідні закони), а й на міжнародному, про що свідчать ратифіковані Україною міжнародно-правові акти, зокрема Європейська хартія про місцеве самоврядування.

На підставі аналізу чинного законодавства виокремлено три основні форми правового регулювання протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування:

1) конституційно-правове забезпечення, пов'язане із додержанням Конституції та законів України;

2) нормативне забезпечення, що передбачає дотримання вимог указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України та інших нормативних актів, зокрема й відомчих;

3) «самоврядне» або «внутрішнє» забезпечення, відповідно до якого органи місцевого самоврядування ухвалюють власні акти.

Діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності регламентується відповідними законами, серед яких центральне місце посідає Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». Цим законом органам місцевого самоврядування надано повноваження, що дозволяють їм заслуховувати інформацію та сприяти діяльності органів правопорядку; вносити подання до відповідних органів про притягнення до відповідальності посадових осіб; звертатися до суду про визнання незаконними локальних актів; вживати заходів щодо забезпечення державного та громадського порядку; утворювати адміністративні комісії й комісії з питань боротьби зі злочинністю, спрямовувати їх діяльність тощо.

Закони України («Про національну безпеку України», «Про запобігання корупції», «Про державні цільові програми», «Про боротьбу з тероризмом» та інші) також наділяють місцеве самоврядування достатніми повноваженнями, щоб впливати на злочинність як на рівні територіальної громади, так і на рівні регіону.

Іншою складовою протидії злочинності на рівні регіону є нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування, що передбачає розробку й затвердження власних програм протидії злочинності. Вони передбачають специфічну мету, обґрунтування, джерела фінансування, очікувані результати, а також механізми координації та контролю реалізації намічених заходів. Такі програми обумовлюються загальнонаціональною стратегією забезпечення кримінологічної безпеки й особливостями, притаманними конкретній територіальній громаді.

У підрозділі 1.4 «Зарубіжний досвід діяльності муніципальних органів у сфері протидії злочинності» встановлено, що проведений аналіз зарубіжного досвіду доводить доцільність та ефективність участі муніципальних органів у

сфері протидії злочинності. Між тим, рівень їх залучення безпосередньо залежить від державного устрою й пов'язаного з ним ступеню децентралізації соціального управління державою. У будь-якому випадку, взаємодію органів місцевого самоврядування з органами державної публічної влади спрямовано на забезпечення кримінологічної безпеки, охорону громадського порядку та протидію злочинності.

Проаналізовано найбільш дієві форми участі муніципальних органів у протидії злочинності в різних типах моделей здійснення публічної влади на місцях: в англосаксонській, французькій (континентальній), змішаній (іберійській) та радянській. Розглянуто можливості впровадження різних практик залучення цивільного населення та форм його самоорганізації до справи протидії злочинності, які застосовуються в окремих найбільш розвинутих країнах світу й мають позитивні результати об'єктивного контролю та громадської оцінювання.

Привабливим для України є досвід розробки комплексів програм реалізації заходів, передбачених запобіжним проектом (зокрема, щодо розвитку дітей і молоді, профілактики злочинності неповнолітніх ефективною є розробка узгоджених між собою програм, починаючи від оптимізації шкільного часу аж до працевлаштування молодих спеціалістів, а також програми допомоги так званим «проблемним» дітям). Такі соціальні проекти допомагають на місцевому рівні вирішити цілу низку питань освітянського, культурного, економічного, правового та морального характеру, що, безумовно, є засобом профілактики на загальносоціальному рівні щодо найбільш уразливої частини населення.

Позитивною практикою визнано і діяльність органів місцевого самоврядування щодо інформування населення у формі проведення семінарів або лекцій з проблем поширення злочинності в межах територіальної громади, регіону, держави та світу і проблем протидії їй.

Хоча запровадження на території України такого органу, як муніципальна поліція (або міліція), і має правові підстави, проте пов'язується зі значними труднощами на цьому етапі національного державотворення. Зроблено висновок, що функціонування муніципальної поліції прямо залежить від становлення й розвитку місцевого самоврядування в сучасних умовах та на перспективу, а також ступеню довіри до місцевої влади та до її представників. Водночас доводиться, що брак довіри до національних правоохоронних органів можна компенсувати за рахунок саме муніципальної поліції.

Розділ 2 «Механізм кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Завдання та напрями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень»* обґрунтовано теоретичну можливість та практичну затребуваність дослідження механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Важливість виділення такого рівня кримінологічного аналізу зумовлюється тим, що такі владно-територіальні одиниці розташовані по всій державі та є центральним елементом організації суспільства, через максимальну наближеність до громадян. Більш того, забезпечення кримінологічної безпеки на муніципальному рівні безпосередньо впливає на її забезпечення на більш

глобальних рівнях – регіональному, національному та міжнародному. Виділення окремих криміногенних чинників на такому рівні дозволяє врахувати всю специфіку території забезпечення кримінологічної безпеки та у подальшому передбачити ефективні заходи з протидії злочинності, які об'єктивно не можуть принести належного результату під час проведення заходів, пов'язаних із забезпеченням такого виду безпеки на більш масштабних рівнях. Ігнорування особливостей, притаманних конкретним адміністративно-територіальним утворенням, а також відмінностей як зовнішніх, так і внутрішніх загроз та чинників, які повинні бути враховані під час розроблення заходів із забезпечення кримінологічної безпеки, негативно впливає на стан останньої і, відповідно на рівень злочинності в цілому.

Мета, як перша вихідна категорія у дослідженні механізму забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень, є незмінною й полягає у мінімізації рівня злочинності шляхом оперативного з'ясування та прогнозування розвитку виникнення негативних тенденцій і проявів у злочинній сфері, а також планування та реалізації системи заходів щодо попередження, запобігання, припинення, локалізації та профілактики конкретних загроз, які мають форму злочинних посягань на права, свободи громадян та інтереси суспільства та держави. Відмінним у цьому випадку будуть лише межі вказаної мети: якщо на державному рівні вона обмежується кордонами країни, то на рівні адміністративно-територіальних утворень буде поширюватись лише на територію міст обласного та районного значення, селищ міського типу, сіл і селищ.

Завданнями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень є конкретно визначені дії щодо реалізації системи узгоджених скоординованих різнопланових заходів попереджувального, запобіжного, локалізуючого та профілактичного характеру, пов'язаних із протидією злочинності, що реалізуються з метою мінімізації її рівня на території міст обласного та районного значення, селищ міського типу, сіл і селищ.

Під час визначення конкретного переліку завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень, наголошено, що останні не залежать від статусу території, на якій буде забезпечуватись їх досягнення, на відміну від масштабів та інтенсивності проведення заходів, спрямованих на забезпечення кримінологічної безпеки: для адміністративно-територіальних утворень міського типу більш важливою є масштабність проведення заходів такої спрямованості, а для сіл і селищ – інтенсивність їх реалізації.

До завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень віднесено такі: зниження існуючого рівня злочинності в межах кожної окремої території міста, села чи селища, де пріоритет протидії злочинності повинен встановлюватись, виходячи з поширення тих чи інших видів злочинів у межах конкретної території; вироблення та реалізація комплексної концепції забезпечення кримінологічної безпеки в межах кожного адміністративно-територіального утворення; розробка, ухвалення й реалізація

програм, планів та окремих рішень, спрямованих на забезпечення кримінологічної безпеки на рівні міст, селищ міського типу та їх районів, а також у селах і селищах; створення соціально-економічних умов, що унеможливають прогресивний розвиток злочинності; інтеграція окремих питань, пов'язаних із забезпеченням кримінологічної безпеки, в різні сфери суспільного життя, діяльність у яких зможе вплинути на зниження рівня злочинності; забезпечення захисту прав, свобод та інтересів громадян і держави від злочинних посягань (у цьому випадку права та інтереси можуть мати як матеріальний, так і нематеріальний характер); проведення систематичної цілеспрямованої профілактики злочинів залежно від криміногенної ситуації в кожному адміністративно-територіальному утворенні; поширення практики поновлення порушених прав та обмежених свобод громадян; накопичення інформації та статистичних даних щодо стану злочинності на територіях адміністративно-територіальних утворень для їх подальшого узагальнення з метою вироблення конкретних заходів протидії злочинності й усунення причин та умов учинення протиправних посягань; підвищення правосвідомості громадян і сприяння формуванню правової культури в поєднанні з попередженням виникнення та поширення правового нігілізму; налагодження взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, громадськими організаціями та населенням і встановлення координаційних зв'язків між ними для проведення спільних заходів, пов'язаних із забезпеченням кримінологічної безпеки; формування та утвердження серед населення морально-етичних цінностей.

Характеристика завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень стало підґрунтям для окреслення й розкриття змісту її основних напрямів, серед яких адміністративний, нормативний, правоохоронний, запобіжний, інформаційно-аналітичний, взаємодії та виховний.

Підрозділ 2.2 «Форми й методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності» присвячено аналізу відповідних елементів досліджуваного механізму. При цьому форми кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності – це зовнішнє вираження їх діяльності щодо раціонального й ефективного впливу на фактори злочинності на місцевому рівні.

У підґрунтя кримінологічного аналізу форм діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності покладено характер наслідків, спричинених відповідними діями, завдяки чому визначено сукупність правових та організаційних форм діяльності відповідних суб'єктів у зазначеній сфері. Виходячи з розуміння необхідності віднесення форм протидії злочинності до системоутворюючої складової механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування, обґрунтовано доцільність спільного розгляду критеріїв поділу форм діяльності останніх як суб'єктів владних повноважень і форм протидії злочинності та можливість існування зовнішньої і внутрішньої форми певного явища, внаслідок чого правові форми діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності поділено відповідно на внутрішні та

зовнішні. У результаті запропоновано таку структуру форм кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

1. Правова форма – має юридичний зміст, тобто може встановлюватися правовим актом, а тому тягне відповідні правові наслідки.

1.1. Внутрішні правові форми – відображають зміст спеціальної діяльності органів місцевого самоврядування як суб'єкту протидії злочинності, якими є:

1.1.1) загальносоціальна профілактика злочинів, яка у діяльності органів місцевого самоврядування проявляється у затвердженні програм соціально-економічного та культурного розвитку, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування, зокрема щодо протидії злочинності (окремим видам правопорушень, негативним соціальним явищам); встановленні відповідно до законодавства правил із питань благоустрою території населеного пункту, забезпечення в ньому чистоти й порядку, торгівлі на ринках, додержання тиші в громадських місцях; затвердженні місцевого бюджету, положень про цільові фонди щодо стимулювання економічного розвитку адміністративно-територіального утворення, надання соціальної допомоги, забезпечення правоохоронної діяльності тощо; встановленні заборони продажу алкогольних та слабоалкогольних напоїв у визначений час доби в межах території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та інші;

1.1.2) профілактично-правоохоронна діяльність, яка знаходить свій прояв у провадженні у справах про адміністративні правопорушення, віднесених до компетенції органів місцевого самоврядування; реагуванні на причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень; виступі з ініціативою щодо перевірок підприємств, установ та організацій, що не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад; проведенні перевірок на підприємствах, в установах та організаціях, що перебувають у комунальній власності відповідної територіальної громади.

1.2. Зовнішні правові форми – відображення форми кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, до яких віднесено:

1.2.1) видання нормативно-правових актів;

1.2.2) видання індивідуальних правових актів;

1.2.3) укладення публічних договорів;

1.2.4) здійснення інших юридично значущих (правового характеру) дій.

2. Організаційна форма – полягає в здійсненні певних організаційних дій, які не встановлено в нормативному порядку, тобто які не мають юридичного змісту й не тягнуть за собою правових наслідків.

2.1. Внутрішні організаційні дії: сесії місцевих рад, засідання виконавчого комітету, утворення адміністративних комісій та комісій з питань боротьби зі злочинністю, окремі та спільні засідання адміністративної, спостережної, постійних, тимчасових та інших комісій і підкомісій з питань законності, громадського (публічного) порядку, боротьби з корупцією та злочинністю, засідання президій обласних, районних рад, засідання тимчасових контрольних комісій, персональна робота голови ради, секретаря, заступників голови ради,

робота депутатів у виборчих округах, участь голови чи депутатів у загальних зборах громадян за місцем проживання тощо;

2.2. Зовнішні організаційні дії: вирішення спільно з відповідними органами Національної поліції питань щодо створення належних умов для служби й відпочинку поліцейських; збір та обробка інформації, вивчення якої сприяє протидії злочинності, зокрема заслуховування інформації прокурорів та керівників органів Національної поліції про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території; роз'яснювальна робота серед населення для формування нетерпимого ставлення громадськості до проявів злочинності, організаційна допомога громадським формуванням із протидії злочинності; взаємодія із засобами масової інформації з питань правової пропаганди, соціальної реклами, узагальнення й розповсюдження передового досвіду протидії злочинності, проведення конференцій, круглих столів, семінарів, присвячених питанню протидії злочинності на рівні адміністративно-територіальних утворень; статистичний облік громадян, які постійно або тимчасово проживають на відповідній території; сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, органів Служби безпеки, Національної поліції України, Національного антикорупційного бюро України, адвокатури та Державної кримінально-виконавчої служби України.

Методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності визначено як сукупність прийомів і способів реалізації системи заходів виховного, економічного, організаційного, примусового та іншого впливу на фактори злочинності, спрямованих на виконання завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень.

Окреслено та розкрито зміст основних методів діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, а саме переконання, контролю та примусу, економічного методу та методу соціальної допомоги. Констатовано, що всі методи діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності взаємодоповнюють один одного, є пов'язаними між собою й утворюють єдину систему.

У підрозділі 2.3 *«Заходи протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності»* зроблено акцент на тому, що змістовно-галузевий підхід до систематизації заходів протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування у складі окремих груп (це заходи протидії злочинності в межах реалізації проектів «Безпечне місто», заходи з надання правової допомоги, заходи соціально-економічного та культурного розвитку, заходи у галузі будівництва й благоустрою, заходи кримінологічного моніторингу, заходи з протидії окремим групам соціально-негативних явищ і правопорушень, ідеологічні, або виховні заходи) надав змогу скласти уявлення про сутність і потенціал кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, доповнивши тим самим характеристику відповідного механізму.

У результаті проведеного аналізу до основних ознак заходів протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності запропоновано віднести такі: являють собою комплекс взаємообумовлених дій (реалізація жодного із заходів самостійно не зможе знизити рівень злочинності); сутність відповідних заходів може бути простежена через характер їх впливу, а саме запобіжного, профілактичного, виховного, економічно-соціального, організаційного, примусового тощо; реалізація заходів має на меті впливати на фактори злочинності, наслідком чого має бути зниження її рівня; реалізація відповідних заходів здійснюється в межах конкретно визначеного адміністративно-територіального утворення, на який поширюються компетенція того чи іншого органу місцевого самоврядування; застосовуються спеціальним суб'єктом – органами місцевого самоврядування: сільськими, селищними, міськими, районними, обласними радами; виконавчими органами сільських, селищних і міських рад, сільським, селищним чи міським головою; законність, тобто реалізація заходів протидії злочинності повинна відбуватись у межах повноважень органів місцевого самоврядування та на підставі норм національного законодавства; більшість із заходів має документально-правове вираження на територіальному рівні – вони закріплюються у програмах, концепціях, стратегіях і планах, які затверджуються рішеннями органів місцевого самоврядування; переважна більшість кримінологічних заходів має загальносоціальне запобіжне значення; вони можуть реалізовуватись органами місцевого самоврядування як самостійно, так і спільно з іншими місцевими органами державної влади та представниками громадськості.

Розділ 3 «Забезпечення функціонування механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування»* визначено коло проблем, притаманних програмуванню протидії злочинності як засобу забезпечення функціонування механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у досліджуваній сфері. Це, зокрема, відсутність стандартизації положень і вимог до оформлення зазначених програм, а також відсутність загальнонаціональної комплексної програми протидії злочинності, що призводить до неможливості уніфікації процесу програмування протидії злочинності органами місцевого самоврядування й ускладнення процесу налагодження міжрегіональної взаємодії в питаннях протидії злочинності.

Основними елементами програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування визнано правову базу програмування, цілі, принципи та етапи цієї діяльності, структуру програми протидії злочинності й оцінювання її ефективності.

Правову базу програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування становлять Конституція України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про засади державної регіональної політики», «Про державні цільові програми» й інші нормативні акти, зокрема Порядок розроблення та виконання державних цільових програм.

Основними цілями програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування є такі:

- 1) планування розвитку регіону/місцевості з урахуванням пріоритетів публічної безпеки;
- 2) мінімізація дії факторів злочинності на рівні конкретного регіону;
- 3) забезпечення реалізації загальнодержавних комплексних програм (стратегій) протидії злочинності на регіональному рівні з урахуванням соціально-демографічних, економічних, культурних і географічних особливостей конкретного регіону;
- 4) забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами протидії злочинності й інститутами громадянського суспільства в питаннях протидії злочинності на рівні конкретного регіону.

Принципами програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування є поєднання місцевих і державних інтересів, відповідність регіональних програм протидії злочинності загальнонаціональним нормативним документам у правоохоронній сфері, врахування особливостей розвитку конкретного регіону та наявних у ньому криміногенних ризиків, забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування, суб'єктів правоохорони та громадського суспільства в питаннях протидії злочинності в регіоні, наступність, взаємозв'язаність, повнота охоплення проблеми, логічність викладу та відсутність суперечностей і повторів.

Визначено етапи програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування: 1) аналіз органом місцевого самоврядування кримінологічної ситуації в певному регіоні (місцевості), ідентифікація проблем та ініціювання розробки програми протидії злочинності; 2) розробка програми протидії злочинності; 3) узгодження й ухвалення програми протидії злочинності; 4) управління реалізацією програми протидії злочинності; 5) контроль та оцінювання результатів програмування.

Індикаторами ефективності реалізації програми протидії злочинності на місцевому рівні є такі: 1) збільшення довіри населення до правоохоронних органів та підтримки політики органів місцевого самоврядування; 2) рівень залучення населення та громадських організацій у проекти, пов'язані з охороною кордонів і публічного порядку; 3) покращення стану взаємодії між різними суб'єктами протидії злочинності.

У підрозділі 3.2 «Взаємодія органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами протидії злочинності» зазначається, що така взаємодія є особливим видом соціальних відносин, які прямо впливають із правових приписів або здійснюються у спосіб, не заборонений законом, виражаються в низці інформаційних, організаційних, матеріально-фінансових та інших дій стимулюючого та контрольно-коригуючого характеру, спрямованих на досягнення цілей протидії злочинності.

Ефективність взаємодії суб'єктів протидії злочинності обумовлюється низкою соціально-психологічних і перцептивних властивостей її суб'єктів, а саме активністю та відкритістю до співпраці; толерантністю в сприйнятті позицій інших суб'єктів, серед іншого й дій контрольно-коригуючого характеру;

розумінням взаємовигідності відносин взаємодії з їх психологічним прийняттям; наявністю однакового уявлення про проміжні і кінцеві цілі протидії злочинності тощо. Визначено, що взаємодія суб'єктів системи протидії злочинності має будуватися на принципах демократизму, відкритості, партнерства, розумної ініціативи та взаємоконтролю.

Проаналізовано практику взаємодії органів місцевого самоврядування з органами МВС України, підрозділами Національної поліції України, органами прокуратури, Національним антикорупційним бюро України, підрозділами Служби безпеки України, Державною кримінально-виконавчою службою України, органами пробації, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону. Аргументовано, що важливим завданням органів місцевого самоврядування є не лише координація діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, а й їх активна підтримка, в тому числі фінансова та матеріально-технічна.

Аргументовано доцільність використання методу *community policing* та активізації укладання договорів щодо взаємодії органів місцевого самоврядування, підрозділів Національної поліції та громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в питаннях протидії злочинності. Визначено такі напрями підвищення ефективності укладання зазначених договорів: конкретизація форм і методів такої взаємодії, об'єктів кримінологічного впливу, періодичності й місця їх реалізації, їх конкретних виконавців, джерел фінансування, матеріально-технічної або методичної підтримки з обов'язковим урахуванням положень національних і регіональних програм протидії злочинності.

У підрозділі 3.3 *«Правовиховна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності»* визначено, що правовиховна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності охоплює сукупність внутрішньо узгоджених систематичних і безперервних заходів інформаційно-просвітницької та морально-перетворювальної спрямованості щодо населення певного регіону, метою яких є досягнення цілей протидії злочинності.

Основними завданнями правового виховання визнано формування певної сукупності правових знань, навичок та вмінь; прищеплення правових ідей, почуттів і позитивної правосвідомості; вироблення правової установки на правомірну поведінку, нетерпимість до правопорушень та активну громадянську позицію щодо протидії порушенням закону.

Розроблено класифікацію правовиховних заходів органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності за такими критеріями: за об'єктами правовиховного впливу, за змістом, за способом реалізації та за формами реалізації. За об'єктами правовиховного впливу визначено й охарактеризовано такі види правовиховних заходів органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності: спрямовані на населення регіону в цілому та спрямовані на певні групи населення. За змістом визначено: інформаційно-просвітницькі, профілактичні, агітаційні. За способами реалізації: використання засобів масової інформації, використання всесвітньої мережі Інтернет, використання

налагоджених відносин взаємодії з державними та недержавними суб'єктами протидії злочинності, використання взаємодії з освітніми установами, закладами охорони здоров'я, громадськими організаціями, міжнародними установами та релігійними організаціями, залучення волонтерів. За формами реалізації визначено такі види правовиховних заходів органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності: проведення інформаційних кампаній, акцій і марафонів, конференцій, круглих столів та обговорень, проведення практичного навчання, тренінгів, випуск друкованої й цифрової агітаційної продукції, буклетів, брошур і соціальної реклами, проведення творчих конкурсів, організація флешмобів, розвивально-патріотичних ігор, квестів, олімпіад з правової тематики, проведення святкувань, зокрема роковин, спрямованих на піднесення національного патріотичного духу, зміцнення почуття єдності країни, пріоритетності забезпечення публічної безпеки тощо.

Обґрунтовано, що розумне поєднання різних способів і форм здійснення зазначених правовиховних заходів, взаємодія й залучення інших суб'єктів протидії злочинності та громадськості сприятиме підвищенню ефективності правовиховної роботи органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

Розділ 4 «Специфікація рівнів кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Загальносоціальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування»* зазначається, що кримінологічна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності реалізується на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Правовий зміст кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності складають комплексні та цільові програми різної спрямованості, характеру, поширеності, рівнів та строку дії.

Загальносоціальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності спрямовує свій вплив на підтримку загальносоціальних факторів, що реалізують можливість усебічного розвитку суспільства та створення відповідних умов для розвитку людини та громадянина. Цей рівень має власну особисту систему будови, яку утворюють суб'єкти здійснення кримінологічної діяльності, об'єкти, стосовно яких буде реалізовуватись ця діяльність, і сукупність заходів такої діяльності.

До суб'єктів здійснення кримінологічної діяльності цього виду належать органи, що мають регіональний статус, а саме обласні, районні та міські (селищні) ради. Під об'єктами кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування розуміють процеси, що забезпечують позитивний розвиток суспільних відносин та усунення (нейтралізацію) криміногенних факторів, що обумовлюють злочинність у регіоні. До заходів протидії злочинності на загальносоціальному рівні традиційно відносять заходи соціально-економічного, ідеологічного, політичного, організаційно-управлінського та культурно-виховного характеру.

Кримінологічна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на загальносоціальному рівні здійснюється головним чином через заходи правового характеру, покликані реалізовувати завдання такої діяльності, що створюють потужну систему державної та громадської діяльності, спрямованої на подальший розвиток та удосконалення суспільних відносин і разом із тим на усунення економічних, соціальних, моральних та інших суперечностей, які детермінують як злочинність як явище взагалі, так і окремі злочинні прояви.

У підрозділі 4.2 *«Спеціально-кримінологічний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування»* зазначається, що вказана діяльність на спеціально-кримінологічному рівні полягає в діях, спрямованих на конкретні криміногенні явища, тобто злочинність як явище, а також процеси, фактори, причини й умови, що її обумовлюють, і мають на меті усунути, нейтралізувати або послабити чи стримати вищезазначене.

Змістовною основою кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на спеціально-кримінологічному рівні є комплексна (цільова) програма протидії злочинності в регіоні.

Метою кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на спеціально-кримінологічному рівні в межах комплексної програми протидії злочинності є забезпечення активного наступального антикриміногенного впливу та зниження швидкості процесів відтворення і самовідтворення злочинності на основі чітко встановлених пріоритетів послідовного нарощування зусиль держави і суспільства в цьому напрямку, покращення організації та сприяння здійсненню правоохоронної діяльності.

Завданнями кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на спеціально-кримінологічному рівні в межах комплексної програми протидії злочинності є такі: 1) розроблення новітніх, таких, що відповідають сучасним викликам, форм і методів протидії кримінальним правопорушенням і їх реалізація на практиці; 2) підвищення результативності роботи територіальних відділів поліції з профілактики правопорушень, розкриття кримінальних проявів і підтримання належного правопорядку на території розташування органу місцевого самоврядування; 3) широке залучення населення територіальних громад до участі в роботі різноманітних громадських формувань з охорони публічного порядку; 4) налагодження взаємодії із засобами масової інформації різних рівнів (республіканських, регіональних і місцевих) у сфері охорони публічного порядку; 5) унеможливлення втягнення у злочинну діяльність уразливих соціальних груп населення та створення соціально-економічного підґрунтя для їх законослухняної поведінки; 6) витіснення або мінімізація злочинних проявів з найбільш важливих сфер суспільного життя територіальної громади; 7) обмеження тиску на суспільне життя територіальної громади супутніх (фонових) для злочинності явищ; 8) підвищення відповідальності та реалізація проектів на території громади щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; 9) створення умов для досягнення

належного рівня фінансового та матеріально-технічного забезпечення, зміцнення кадрового потенціалу й авторитету місцевих органів правопорядку.

У підрозділі 4.3 *«Індивідуальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування»* під протидією злочинності на індивідуальному рівні запропоновано розуміти діяльність державних органів та установ, недержавних організацій, що утворені відповідно до закону, органів місцевого самоврядування та їх уповноважених представників, щодо виявлення осіб, від яких, відповідно до об'єктивно встановлених даних, можна очікувати вчинення злочинів чи інших правопорушень, та здійсненню стосовно такої категорії осіб, а також того соціального мікросередовища, що їх оточує, позитивного коригуючого впливу.

Індивідуальна профілактика – складний вид діяльності, оскільки вона завжди пов'язана з конкретною людиною, її індивідуальною неповторністю, зі специфікою її життєвого досвіду. Тому, оцінюючи її ефективність, необхідно враховувати, що, по-перше, результативність досягається завдяки застосуванню не одного окремо взятого заходу, а цілого їх комплексу; по-друге, результат запобіжної роботи за тих самих форм і методів суттєво змінюється залежно від ступеня криміногенності кожного з трьох основних детермінант злочинної поведінки – особи, мікросередовища та конкретної ситуації; по-третє, інтенсивність профілактичних заходів перебуває в прямій залежності від ступеня вияву названих криміногенних факторів.

Об'єктами індивідуальної профілактики виступають такі: 1) особи, які ще не вчинили кримінальних правопорушень, але поведінка яких має тенденцію перерости в злочин, а потім (коли злочин став фактом) – і особи, які вчинили суспільно-небезпечне посягання; 2) антисуспільна поведінка та спосіб життя особи, вчинення злочину якою є досить імовірним; 3) кримінологічно значущі особисті характеристики людини, що зумовлюють деформацію її поведінки; 4) кримінологічно значущі психофізіологічні особливості (у міру їх схильності до виправлення, зміни чи лікування); 5) безпосередні умови несприятливого формування та життєдіяльності особистості, насамперед у родині або побутовому оточенні, у сферах праці, навчання чи дозвілля, в інших мікросоціальних групах, передусім антигромадської спрямованості, а також несприятливі умови індивідуального буття; 6) елементи несприятливої життєвої ситуації, які об'єктивно мають криміногенний характер та існують досить тривалий час; 7) інші особи, які перебувають в орбіті спілкування з основними об'єктами та відповідне мікросередовище, в якому перебувають основні об'єкти впливу.

У своїй кримінологічній діяльності у сфері протидії злочинності на індивідуальному рівні органи місцевого самоврядування використовують методи переконання, адаптації (або соціальної допомоги) та примусу. Кожен із цих методів знаходить своє вираження у низці відповідних заходів протидії.

Заходи переконання – процес логічного обґрунтування для особи думки про відмову від продовження криміногенної поведінки, злочинних намірів, антигромадських установок. У практиці кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування позитивно зарекомендували себе такі заходи як індивідуальні й колективні бесіди, обговорення поведінки особи, прослуховування курсу лекцій з правової тематики, установлення над особою

індивідуального або колективного шефства, стимулювання участі в громадській діяльності та ін.

До заходів адаптації (соціальної допомоги) відносять певний вид діяльності, спрямований на зміну життєвих і соціально-економічних умов існування особи в суспільстві, а саме працевлаштування, поліпшення побутових умов, зміну способу життя шляхом підвищення соціального статусу, освіти, отримання престижної спеціальності, лікування, встановлення корисних контактів, вибору життєвих перспектив тощо.

Заходи примусу створюють для особи несприятливі наслідки фізичного, матеріального й технічного характеру. У практиці кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування широко застосовуються такі примусові заходи впливу на криміногенну поведінку особи, як профілактичний контроль, здійснюваний представниками органів місцевого самоврядування чи громадськістю за місцем проживання або навчання особи, накладання стягнень, штрафів, направлення до приймальників-розподільників для дітей, обмеження бродяжництва та жебрацтва, бездоглядності, безпритульності, проституції, наркоманії тощо.

Аргументовано доведено, що перелік заходів органів місцевого самоврядування щодо протидії злочинності на вказаних рівнях не є вичерпним. На їх сукупність, а також на зміст таких заходів суттєво впливають регіональні особливості кримінологічної обстановки та криміногенної ситуації. Ці особливості на тій чи іншій території залежать від величезної кількості факторів, що, в свою чергу, обумовлює особливий характер кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

ВИСНОВКИ

На основі критичного осмислення стану та проблем протидії злочинності в Україні, керуючись основними положеннями системно-структурного підходу до вивчення соціальних систем, у дисертації презентовано теоретичне узагальнення й нове вирішення наукової проблеми, що проявляється у визначенні кримінологічних засад діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, а також у кримінологічному аналізі функціонування відповідного механізму та шляхів підвищення його ефективності. З урахуванням зазначеного зроблено такі висновки.

1. Протидія злочинності на рівні регіонів має системний характер і обумовлюється метою, завданнями, рівнями, об'єктами, суб'єктами та прогностичними можливостями з урахуванням специфіки конкретного регіону. Вибір комплексу заходів із протидії обумовлюється сукупністю не лише кількісних і якісних показників злочинності регіону (стан, структура, коефіцієнти, географія тощо), а й притаманними йому властивостями економічного, соціального, культурного, демографічного, психологічного, географічного та організаційно-правового характеру.

2. Забезпечення сфери безпеки й, відповідно, протидії злочинності на рівні регіону здійснюється багаторівневою системою. Основними елементами цієї

системи, з одного боку, є національна стратегія забезпечення кримінологічної безпеки людини та суспільства, яка формується на рівні держави й центральних її органів, а з іншого – діяльність органів місцевого самоврядування у відповідній сфері. Важливість місцевого самоврядування для забезпечення якісного рівня життєдіяльності територіальної громади визнається не лише на національному рівні, а й на міжнародному.

3. На підставі аналізу чинного законодавства виокремлено три основні форми правового регулювання протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування: 1) конституційно-правове забезпечення, пов'язане із додержанням Конституції та законів України; 2) нормативне забезпечення, що передбачає дотримання вимог указів і розпоряджень Президента України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України та інших нормативних актів, зокрема й відомчих; 3) «самоврядне» або «внутрішнє» забезпечення, відповідно до якого органи місцевого самоврядування ухвалюють власні акти.

4. Важливою складовою протидії злочинності на рівні регіону є нормотворча діяльність органів місцевого самоврядування, яка передбачає розробку й затвердження власних програм протидії злочинності. Вони передбачають специфічну мету, обґрунтування, джерела фінансування, очікувані результати, а також механізми координації та контролю реалізації запланованих заходів. Такі програми обумовлюються загальнонаціональною стратегією забезпечення кримінологічної безпеки й особливостями, притаманними конкретній територіальній громаді.

5. Аналіз зарубіжного досвіду довів доцільність та ефективність участі муніципальних органів у сфері протидії злочинності. Між тим рівень їх залучення безпосередньо залежить від державного устрою й пов'язаного з ним ступеню децентралізації соціального управління державою. Проаналізовано найбільш дієві форми участі муніципальних органів у сфері протидії злочинності в різних типах моделей здійснення публічної влади на місцях: в англосаксонській, французькій (континентальній), змішаній (іберійській) та радянській. Розглянуто можливості впровадження різних практик залучення цивільного населення та форм його самоорганізації до справи протидії злочинності, які застосовуються в окремих найбільш розвинутих країнах світу й мають позитивні результати об'єктивного контролю та громадської оцінювання.

6. Обґрунтовано теоретичну можливість та практичну потребу дослідження механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Важливість виділення такого рівня кримінологічного аналізу зумовлюється тим, що такі владно-територіальні одиниці розташовані по всій державі та є центральним елементом організації суспільства, через максимальну наближеність до громадян. Більш того, забезпечення кримінологічної безпеки на муніципальному рівні безпосередньо впливає на її забезпечення на більш глобальних рівнях – регіональному, національному та міжнародному. Виділення окремих криміногенних чинників на такому рівні дозволяє врахувати всю специфіку території забезпечення кримінологічної безпеки та у подальшому передбачити ефективні заходи з протидії злочинності, які об'єктивно не можуть принести належного результату

під час проведення заходів, пов'язаних із забезпеченням такого виду безпеки на більш масштабних рівнях.

7. Мета забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень є незмінною й полягає у мінімізації рівня злочинності шляхом оперативного з'ясування та прогнозування розвитку виникнення негативних тенденцій і проявів у злочинній сфері, а також планування та реалізації системи заходів щодо попередження, запобігання, припинення, локалізації та профілактики конкретних загроз, які мають форму злочинних посягань на права, свободи громадян та інтереси суспільства та держави.

Завданнями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень є конкретно визначені дії щодо реалізації системи узгоджених скоординованих різнопланових заходів попереджувального, запобіжного, локалізуючого та профілактичного характеру, пов'язаних із протидією злочинності, що реалізуються з метою мінімізації її рівня на території міст обласного та районного значення, селищ міського типу, сіл і селищ.

Характеристика завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень стала підґрунтям для окреслення й розкриття змісту її основних напрямів, серед яких адміністративний, нормативний, правоохоронний, запобіжний, інформаційно-аналітичний, взаємодії та виховний.

8. Форми кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності – це зовнішнє вираження їх діяльності щодо раціонального й ефективного впливу на фактори злочинності на місцевому рівні. У підґрунтя кримінологічного аналізу форм діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності покладено характер наслідків, спричинених відповідними діями, завдяки чому визначено сукупність правових та організаційних форм діяльності відповідних суб'єктів у зазначеній сфері, а також їх статус, внаслідок чого правові форми поділено на внутрішні та зовнішні відповідно.

9. Методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності визначено як сукупність прийомів і способів реалізації системи заходів виховного, економічного, організаційного, примусового та іншого впливу на фактори злочинності, спрямованих на виконання завдань забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень. Окреслено та розкрито зміст основних методів діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, а саме переконання, контролю та примусу, економічного методу та методу соціальної допомоги.

10. Основними елементами програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування визнано правову базу програмування, цілі, принципи та етапи цієї діяльності, структуру програми протидії злочинності й оцінювання її ефективності.

Визначено етапи програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування: 1) аналіз органом місцевого самоврядування кримінологічної ситуації в певному регіоні (місцевості), ідентифікація проблем та

ініціювання розробки програми протидії злочинності; 2) розробка програми протидії злочинності; 3) узгодження й ухвалення програми протидії злочинності; 4) управління реалізацією програми протидії злочинності; 5) контроль та оцінювання результатів програмування.

Індикаторами ефективності реалізації програми протидії злочинності на місцевому рівні є такі: 1) збільшення довіри населення до правоохоронних органів та підтримки політики органів місцевого самоврядування; 2) рівень залучення населення та громадських організацій у проекти, пов'язані з охороною кордонів і публічного порядку; 3) покращення стану взаємодії між різними суб'єктами протидії злочинності.

11. Взаємодія суб'єктів протидії злочинності є особливим видом соціальних відносин, які прямо впливають із правових приписів або здійснюються у спосіб, не заборонений законом, виражаються в низці інформаційних, організаційних, матеріально-фінансових та інших дій стимулюючого та контрольного-коригуючого характеру, спрямованих на досягнення цілей протидії злочинності.

Проаналізовано практику взаємодії органів місцевого самоврядування з органами МВС України, підрозділами Національної поліції України, органами прокуратури, Національним антикорупційним бюро України, підрозділами Служби безпеки України, Державною кримінально-виконавчою службою України, органами пробачії, громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону. Аргументовано, що важливим завданням органів місцевого самоврядування є не лише координація діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, а й їх активна підтримка, в тому числі фінансова та матеріально-технічна.

12. Визначено, що правовиховна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності охоплює сукупність внутрішньо узгоджених систематичних і безперервних заходів інформаційно-просвітницької та морально-перетворювальної спрямованості щодо населення певного регіону, метою яких є досягнення цілей протидії злочинності. Розроблено класифікацію правовиховних заходів органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності за такими критеріями: за об'єктами правовиховного впливу, за змістом, за способом реалізації та за формами реалізації.

13. З'ясовано, що кримінологічна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності реалізується на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Загальносоціальний рівень кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності спрямовує свій вплив на підтримку загальносоціальних факторів, що реалізують можливість усебічного розвитку суспільства та створення відповідних умов для розвитку людини та громадянина. Цей рівень має власну особисту систему будови, яку утворюють суб'єкти здійснення кримінологічної діяльності, об'єкти, стосовно яких буде реалізовуватись ця діяльність, і сукупність заходів такої діяльності.

Кримінологічна діяльність органів самоврядування на спеціально-кримінологічному рівні протидії злочинності полягає в діях, спрямованих на конкретні криміногенні явища, а також процеси, фактори, причини й умови, що їх

обумовлюють, і мають на меті усунути, нейтралізувати або послабити чи стримати вищезазначене. Змістовною основою даного різновиду діяльності органів місцевого самоврядування є комплексна (цільова) програма протидії злочинності в регіоні.

Під протидією злочинності на індивідуальному рівні запропоновано розуміти діяльність державних органів та установ, недержавних організацій, що утворені відповідно до закону, органів місцевого самоврядування та їх уповноважених представників, щодо виявлення осіб, від яких, відповідно до об'єктивно встановлених даних, можна очікувати вчинення злочинів чи інших правопорушень, та здійсненню стосовно такої категорії осіб, а також того соціального мікросередовища, що їх оточує, позитивного коригуючого впливу.

14. Аргументовано доведено, що перелік заходів органів місцевого самоврядування щодо протидії злочинності на вказаних рівнях не є вичерпним. На їх сукупність, а також зміст таких заходів суттєво впливають регіональні особливості кримінологічної обстановки та криміногенної ситуації. Ці особливості на тій чи іншій території залежать від величезної кількості факторів, що, в свою чергу, обумовлює особливий характер кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія:

1. Шайтуро О. П. Органи місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності: монографія. Харків: ФОП Панов А.М., 2019. 412 с.

Статті у фахових виданнях України:

1. Шайтуро О. П. Роль суб'єктів місцевого самоврядування у загальносоціальній протидії злочинності на рівні регіонів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2015. Випуск 34-2. С. 151–155.

2. Шайтуро О. П. Форми кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. Випуск 6. Т. 2. С. 130–135.

3. Шайтуро О. П. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Право» Випуск № 23. 2017 С. 171–175.

4. Шайтуро О. П. Кримінологічна діяльність органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності на індивідуальному рівні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6. Том 4. С. 167–171.

5. Шайтуро О. П. Комплексні (цільові) програми як інструментарій організаційно-управлінських заходів протидії злочинності органами місцевого

самоврядування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 43. Т. 4. С. 142–146.

6. Шайтуро О. П. Кримінологічна діяльність органів місцевого самоврядування по протидії злочинності на загальносоціальному рівні в соціально-економічній сфері. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Том 4. С. 152–156.

7. Шайтуро О. П. Види заходів протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. *Юридичний бюлетень*. 2017. Випуск 5 (5). С. 239–243.

8. Шайтуро О. П. Визначення та аналіз основних елементів програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Том 2. 2018. С. 178–182.

9. Шайтуро О. П. Правовиховна діяльність органів місцевого самоврядування в системі протидії злочинності. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2018. № 4. С. 228–238.

10. Шайтуро О. П. Методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 5. Том 3. С. 80–85.

11. Шайтуро О. П. Органи місцевого самоврядування як суб'єкт протидії злочинності: правове регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12 (274). С. 213–217.

12. Шайтуро О. П. Взаємодія органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами протидії злочинності. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 7. Ч. 2. С. 257–263.

13. Шайтуро О. П. Напрями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень: визначення пріоритетів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 6. С. 221–227.

14. Шайтуро О. П. Характеристика окремих груп заходів протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Випуск 2. Т. 3. С. 126–130.

15. Шайтуро О. П. Кримінологічний аналіз питання протидії злочинності на регіональному рівні в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 4 (65). С. 193–199.

16. Шайтуро О. П. Програмування в кримінологічній діяльності органів місцевого самоврядування України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 1 (20). С. 49–55.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав з напрямку, з якого підготовлено дисертацію:

1. Шайтуро О. П. Зарубежный опыт деятельности муниципальных органов в сфере противодействия преступности. *Право и политика*. 2017. № 4. С. 44–49.

2. Шайтуро О. П. Место и значение программирования противодействия преступности в деятельности органов местного самоуправления Украины. *Право и Закон*. 2018. № 2. С. 169–173.

3. Шайтуро О. П. Противодействие преступности на уровне регионов: общая характеристика. *Право и Закон*. 2018. № 4. С. 48–54.

4. Шайтуро О. П. Основные задачи, возлагаемые на комплексную программу криминологической деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. *Право и политика*. 2017. № 3. С. 179–185.

Праці апробаційного характеру:

1. Шайтуро О. П. Розроблення новітніх форм і методів протидії кримінальним правопорушенням як принцип криминологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності // Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 14–15 липня 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. С. 77–81.

2. Шайтуро О. П. Діяльність громадських формувань з охорони публічного порядку як один з напрямів криминологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності // Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 22–23 вересня 2017 р.). Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2017. С. 95–99.

3. Шайтуро О. П. Напрями взаємодії органів місцевого самоврядування та Національної поліції в питаннях протидії злочинності // Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19–20 січня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 110–112.

4. Шайтуро О. П. Діяльність органів самоорганізації населення у сфері протидії злочинності // Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 103–107.

5. Шайтуро О. П. Зміст та значення заходів соціально-економічного і культурного розвитку у діяльності органів місцевого самоврядування щодо протидії злочинності // Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 15–16 червня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 65–67.

6. Шайтуро О. П. Регіональні програми протидії злочинності: локальний вплив // Актуальні питання взаємодії інститутів громадянського суспільства та органів публічного адміністрування у напрямку розвитку правової системи України: Міжнародна науково-практична конференція (м. Київ, 7–8 вересня 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. С. 73–78.

7. Шайтуро О. П. Участь органів місцевого самоврядування у державних стратегічних заходах протидії злочинності // Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 12–13 жовтня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 91–97.

8. Шайтуро О. П. Взаємодія органів місцевого самоврядування з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку і державного кордону в питаннях протидії злочинності // Актуальні проблеми кримінально-правового, кримінально-процесуального та криміналістичного забезпечення безпеки України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 30 листопада 2018 р.). Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. С. 227–229.

9. Шайтуро О. П. Заходи протидії злочинності в межах реалізації проектів «Безпечне місто» // Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (м. Харків, 18 квітня 2019 р.)/МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2019. С. 225–227.

АНОТАЦІЇ

Шайтуро О. П. Кримінологічні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук (доктора наук) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

У дисертації комплексно, із застосуванням сучасної методології юридичних досліджень розглянуто кримінологічні засади діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. В результаті сформовано цілісну наукову концепцію кримінологічного забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності в сучасних умовах.

Охарактеризовано протидію злочинності на рівні регіонів. Проаналізовано систему і правовий статус органів місцевого самоврядування. Охарактеризовано правове регулювання діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності, внаслідок чого виокремлено три основні форми правового регулювання. Проаналізовано зарубіжний досвід діяльності муніципальних органів у сфері протидії злочинності, який довів доцільність та ефективність їх участі у відповідних процесах. Обґрунтовано теоретичну можливість та практичну затребуваність дослідження механізму кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Визначено завдання та напрями забезпечення кримінологічної безпеки на рівні адміністративно-територіальних утворень. Розглянуто форми й методи кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності. Окреслено систему заходів протидії злочинності в діяльності органів

місцевого самоврядування. Охарактеризовано програмування протидії злочинності в діяльності органів місцевого самоврядування. Проаналізовано взаємодію органів місцевого самоврядування з іншими суб'єктами протидії злочинності. Розроблено класифікацію правовиховних заходів органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності за такими критеріями: за об'єктами правовиховного впливу, за змістом, за способом реалізації та за формами реалізації. Досліджено загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний рівні кримінологічної діяльності органів місцевого самоврядування у сфері протидії злочинності.

Ключові слова: злочинність, протидія, органи місцевого самоврядування, програмування, механізм, форми, методи, удосконалення.

Шайтуро А. П. Криминологические основы деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук (доктора наук) по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» (081 – право). – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

В диссертации комплексно, с применением современной методологии юридических исследований рассмотрены криминологические основы деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. В результате сформирована целостная научная концепция криминологического обеспечения деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности в современных условиях.

Охарактеризовано противодействие преступности на уровне регионов. Проанализирована система и правовой статус органов местного самоуправления. Охарактеризовано правовое регулирование деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности, в результате чего выделены три основные ее формы. Проанализирован зарубежный опыт деятельности муниципальных органов в сфере противодействия преступности, который доказал целесообразность и эффективность их участия в соответствующих процессах. Обоснована теоретическая возможность и практическая необходимость исследования механизма криминологической деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. Определены задачи и направления обеспечения криминологической безопасности на уровне административно-территориальных образований. Рассмотрены формы и методы криминологической деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. Определена система мер противодействия преступности в деятельности органов местного самоуправления. Охарактеризовано программирование противодействия преступности в деятельности органов местного самоуправления. Основными его элементами названы правовая база программирования, цели, принципы и этапы этой деятельности, структура программы противодействия преступности и оценка ее эффективности. Проанализировано взаимодействие

органов местного самоуправления с иными субъектами противодействия преступности. Осуществлена классификация правовоспитательных мероприятий органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности по следующим критериям: по объектам правовоспитательного воздействия, по содержанию, по способу реализации и по формам реализации. Исследованы общесоциальный, специально-криминологический и индивидуальный уровни криминологической деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности. Аргументировано доказано, что перечень мероприятий органов местного самоуправления по противодействию преступности на указанных уровнях не является исчерпывающим. На их совокупность и содержание существенно влияют региональные особенности криминологической обстановки и криминогенной ситуации. Эти особенности на той или иной территории зависят от огромного количества факторов, что, в свою очередь, обуславливает особый характер криминологической деятельности органов местного самоуправления в сфере противодействия преступности.

Ключевые слова: преступность, противодействие, органы местного самоуправления, программирование, механизм, формы, методы, совершенствование.

Shaituro O. P. Criminological Principles of the Activity of Self-Government Agencies in the Sphere of Combating Crime. – *The qualification scientific work published as manuscript.*

The Thesis for Scientific Degree of Doctor of Law (Dr. hab.), Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The author of the thesis has holistically, with the application of modern methodology of legal research studied the criminological principles of the activity of local self-government agencies in the field of combating crime. As a result, the author has formed a holistic scientific concept of criminological provision for the activity of local self-government agencies in the field of combating crime in modern conditions.

Counteraction to crime at the regional level has been characterized. The system and the legal status of local self-government agencies have been analyzed. The author has characterized legal regulation of the activity of local self-government agencies in the field of counteraction to crime; on this basis the author has distinguished three basic forms of legal regulation. International experience of the activity of municipal authorities in the field of counteraction to crime has been analyzed. Theoretical possibility and practical demand for studying the mechanism of criminological activity of local self-government agencies in the field of counteracting crime has been substantiated. The tasks and directions of providing criminological safety at the level of administrative and territorial entities have been determined. The forms and methods of criminological activity of local self-government agencies in the field of counteracting crime have been considered. The system of measures on counteracting crime within the activity of local self-government agencies in the field of combating crime has been outlined. The programming of counteraction to crime in the activity of local self-government agencies has been characterized. The interaction of local self-government

agencies with other subjects of counteraction to crime has been analyzed. It has been determined that legal and education activity of local self-government agencies in the field of combating crime covers a set of internally coordinated systematic and continuous measures of information and educational, moral and convergent orientation towards the population of a certain region aimed at achieving the objectives of counteracting crime. The author has clarified that the criminological activity of local self-government agencies in the field of combating crime is implemented on the general social, special and criminological, individual levels.

Key words: crime, counteraction, self-government agencies, programming, mechanism, forms, methods, improvement.

Підписано до друку 17.09.2019 р. Папір офсетний. Друк офсетний.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 1,7. Обл.-вид. арк. 1,7.
Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Друкарня Харківського національного університету внутрішніх справ
61080, м. Харків, пр. Льва Ландау, 27.